

Дікунова О. А. Бібліограф бібліотеки вищого навчального закладу : становлення професіонала // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17–18 березня 2011 р. / ДВНЗ «Луганський національний університет ім. Т. Г. Шевченка». – Луганськ, 2011. – С. 149–155.

О. А. Дікунова

(Криворізький державний педагогічний університет)

**Бібліограф бібліотеки вищого навчального закладу:
становлення професіонала**

Інформатизація суспільства виявилася одним із потужних чинників, який впливає на всі професії, особливо ті, що залучені до процесу комунікації між користувачами та знанням. Це безпосередньо стосується фахівців бібліотечно-інформаційної діяльності.

Спрямованість на формування професійної компетентності, розвиток творчого потенціалу і становлення висококваліфікованого фахівця є орієнтиром якості вищої бібліотечно-інформаційної освіти та постійним завданням підвищення кваліфікації, самоосвіти та безперервної освіти бібліотечних фахівців.

Діяльність бібліографа в нових умовах суттєво відрізняється від його колишньої діяльності, коли бібліограф був постачальником бібліографічної інформації, посередником між користувачем і документом. Сьогодні вже недостатньо бути просто грамотним фахівцем, озброєним бібліотечно-бібліографічними знаннями, та володіти методикою роботи з усім арсеналом традиційних довідкових матеріалів, що має бібліотека. Сучасний спеціаліст повинен мати універсальні ґрунтовні знання і бути аналітиком інформаційних систем, провідником інформаційної культури, вміти обирати ефективні стратегії пошуку інформації, виконуючи роль

комунікатора і менеджера в довідково-бібліографічному та інформаційному обслуговуванні.

Бібліотека вищого навчального закладу є складною соціально-комунікаційною системою. Основне завдання бібліотеки ВНЗ – забезпечення повного, якісного та оперативного бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів згідно з їх навчальними, науковими та професійними потребами на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів.

Отже, книгозбірням ВНЗ потрібен спеціаліст, який володіє високим рівнем фахових знань, має професійно-творчий потенціал та психологічні, педагогічні й комунікативні здібності. Вища бібліотечна школа нині розробляє і впроваджує культуроцентричну модель особистості спеціаліста, якому притаманні високий рівень загальнокультурного розвитку, енциклопедичність гуманітарного знання, інтелектуальна ініціатива, соціально-психологічна компетентність [3, с. 40].

У бібліотеці вищого навчального закладу існує функціональна спеціалізація бібліографів. Основні види їх діяльності: аналітико-синтетична обробка документів; робота з довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки; довідково-бібліографічне та інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів; підготовка бібліографічних посібників, консультативна та методична робота; проведення занять з інформаційної культури студентів.

Ефективність кожного виду діяльності залежить від ступеня відповідності рівня освіти, інтелектуального потенціалу, професійної компетентності і набутих бібліографом практичних умінь і навиків змісту виконуваних ним функцій, а також від ступеня відповідності особистісних якостей і психологічних особливостей бібліографа процесу професійної діяльності. На нашу думку, чим вище ступінь відповідності, тим ефективніше професійна діяльність.

Бібліограф бібліотеки вищого навчального закладу з фаховими знаннями, досвідом, професійним вихованням, покликаний в першу чергу сприяти забезпеченню потреб і запитів користувачів. Фактично він завжди діяв у межах своєї місії. Одночасно, в нових умовах інформатизації, роль бібліографа змістовно розширюється, оскільки він здійснює функцію забезпечення доступу, пов'язаного не лише з окремими документами і фондами, але й знаннями. Нові аспекти професійного зростання бібліографів відкриваються у сфері послуг: інструктування користувачів, яке включає конкретний пошук та загальний пошук (навігацію); режим «запит-відповідь»; навчання користувачів навігації тощо. Бібліографи у процесі інтерактивного пошуку розширюють сферу і доступність інтерпретації змісту інформації – від імені користувачів. Складні запити, які вимагають застосування професійних методів і алгоритмів бібліографічного пошуку і не можуть бути виконані користувачами самостійно, виконуються бібліографами. Авторитетний фахівець з проблем бібліотечної професіології В.Леонов наголошує, що бібліограф стає професіоналом тільки тоді, коли досконально оволодіє методикою і секретами бібліографічного пошуку [1, с. 68].

Отже, фахівці інформаційно-бібліографічного обслуговування виявляються найбільш придатними і корисними у нових професійних ролях, з новими носіями інформації, одночасно здійснюючи активний розвиток традиційної бібліотеки. Саме ця група професіоналів забезпечує взаємодію двох паралельних інформаційних систем в інтересах користувачів.

Вивчення особистості бібліографа повинно досліджуватися в конкретних умовах практичної діяльності для отримання ідеального ділового портрету спеціаліста з набором основних психологічних професійно значущих якостей, важливих як для професійного успіху, так і для ефективного та якісного інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів.

Вважаємо, що для *довідково-бібліографічної роботи* необхідні такі важливі якості: широка ерудиція; розвинена пам'ять; гнучкість і відкритість мислення, що допомагають зрозуміти користувачів, а аналітичні здібності - осмислити їх потреби і запропонувати стратегії пошуку. Бібліограф повинен уміти оцінити і реалізувати запропонований план дій. Проте виконувати запити потрібно не механічно – слід творчо переосмислювати їх на кожному етапі, вносити свої пропозиції і корективи. Важливі й професійні комунікативні здібності, що передбачають вміння вести бесіду, орієнтуватися в ситуаціях спілкування, утримувати діалог; тактовність; дипломатичність.

Для *інформаційно-бібліографічного обслуговування*, на нашу думку, неодмінні такі якості: інтелектуальна культура; активність; ініціативність, впевненість в собі; постійний творчий пошук; оригінальність мислення; організаційні здібності; авторитетність під час виконання професійних завдань; властивості здібного комунікатора, що володіє техніками й стратегіями спілкування, його різними формами й змістом; висока ступінь відповідальності за надання повної та достовірної інформації.

Для *підготовки бібліографічних посібників*, на наше переконання, бібліограф повинен задіяти професійні знання та інтелектуально-творчий потенціал для створення і реконструювання нового знання. Бібліограф повинен виступати інтерпретатором, що передбачає осмислення бібліографічної інформації, встановлення її смислу. Як фахівець своєї справи, мусить володіти ґрунтовними спеціальними знаннями та професійною інтуїцією, і на їх основі відбирати і систематизувати матеріал, а також формувати свій особливий стиль його представлення. В. Леонов підкреслює, що бібліографічна інтерпретація уявляє собою особливий вид мистецтва. Це – професійне реагування на інформацію, в якому відображається психологічна особливість свідомості бібліографа» [1, с. 69].

Отже, якби бібліографічний пошук складався тільки з ідентифікації документів, він за наявності засобів автоматизованого пошуку, міг би успішно здійснюватися без посередництва бібліографа. Саме бібліограф входить в інформаційне середовище не тільки в якості оглядача, але й в якості співучасника. Продукти діяльності бібліографа – це нові знання, отримані ним в результаті кропіткої праці відбору, аналізу і синтезу, систематизації, а також інтерпретації інформації, яка підлягає наступній інтерпретації – користувачем. Таким чином, користувач стає активним співучасником бібліографічного процесу, що важливо для формування його інформаційної культури саме в освітньо-науковому середовищі бібліотеки ВНЗ.

Таким чином, врахування особистісних властивостей бібліографів поряд з їх професійними якостями дозволить визначити відповідність виду тієї діяльності, якою вони зайняті і надасть можливість прогнозувати професійну розстановку кадрів в бібліотеці вищого навчального закладу.

Успішність професійної діяльності бібліографа залежить від усвідомлення ним необхідності саморозвитку, самовдосконалення, постійного професійного спілкування, прагнення до здобуття нових знань, до концентрації накопиченого досвіду.

Самоосвіта – діяльність суто особиста, добровільна, але для бібліографів це – необхідність. Ще наприкінці XIX століття видатний російський вчений-бібліограф Микола Рубакін здійснив перші спроби концептуального бачення самоосвіти особистості. Його методика самоосвіти базувалася на індивідуалізації читання і розумілася як систематичне, самостійне навчання особистості, безперервне відновлення інтелектуального арсеналу. Крім того, самоосвіта бібліографа бібліотеки вищої школи виконує адаптаційну функцію, даючи змогу найбільш ефективно розвивати й використовувати людський капітал, і у зв'язку із цим має особливе значення в умовах сучасного інформаційного суспільства [2, с. 26].

Одним із джерел постійного поповнення теоретичних знань та ознайомлення з досвідом своїх колег для бібліографів є професійна література, зокрема періодичні видання, фахові науково-методичні збірники, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів.

Сьогодні для бібліографів існує безліч інформаційних ресурсів, які допомагають їм постійно підвищувати професійний рівень, оперативно знаходити відповіді на професійні запитання та на запити користувачів, створювати власні інформаційні продукти, обмінюватись ними з колегами. Доцільне використання ресурсів Інтернету з професійною метою – як інструменту комунікації та надання інформації з фаху за допомогою телеконференцій, спеціалізованих інформаційних порталів для бібліотечно-інформаційних працівників, онлайн-навчальних матеріалів та довідкових служб, колекцій електронних ресурсів на сайтах професійних об'єднань.

Таким чином, становленню бібліографа-професіонала бібліотеки вищого навчального закладу сприяють професійні, психолого-педагогічні, культурологічні знання; практичні уміння і навички; організаційні та комунікативні здібності; специфічні індивідуально-психологічні якості. З підвищенням вимог до бібліотечно-інформаційної сфери все більшого значення набуває вміння бібліографів розвивати власний стиль оволодіння інформацією. Це сприяє ліквідації розриву між досягнутим ними рівнем знань і новаціями у бібліотечно-бібліографічній теорії та практиці. Застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій для організації середовища інформаційної підтримки бібліографів сприятиме набуттю ними сучасних професійних знань, пошукових, комунікативних навичок, що відкриє нові шляхи для розкриття творчого потенціалу, сприятиме самореалізації, підвищенню фахової майстерності.

Література

1. Леонов В. П. Библиография как профессия : монография / В. П. Леонов. – М. : Наука, 2005. – 128 с.
2. Макеева І. Модель спеціаліста бібліотеки вищого навчального закладу / І. Макеева // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 3. – С. 22–27.
3. Стрелкова И. Б. Модель системы формирования кадровых ресурсов вузовских библиотек и педагогические условия ее реализации / И. Б. Стрелкова // Научные и технические библиотеки. – 2008. – № 11. – С. 32–44.